

نقش سکه های صفویه **

الف - مؤسس سلسله صفویه شاه اسماعیل صفوی نواده دختری اوزن حسن و پسر شیخ حیدر از نوادگان شیخ صفی الدین اردبیلی بوده است . بطوریکه شیخ حسین بن شیخ ابدالزاهدی در سلسله النسب صفویه (۱) نوشته است شاه اسماعیل به پنج پشت به شیخ صفی و به ۲۴ پشت به عبدالمطلب بن هاشم میرسیده است (۲)

* دانشیار روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه پهلوی

** متن سخنرانی نویسنده در دومین کنگره ایران شناسی - مشهد شهریور ۱۳۵۰

۱ - سلسله النسب صفویه چاپ برلین ۱۹۲۴

۲ - پاره‌ای از مورخین در سید بودن شاه اسماعیل و اجداد او شك کرده و او را

ایرانی دانسته‌اند . از جمله ر. ک. به انقراض سلسله صفویه تألیف دکتر لارنس لاکهارت

شاه اسمعیل هنگام کشته شدن شیخ حیدر یکساله بود و در سن ۱۳ سالگی از طرف مریدان پدر به پیشوائی طایفه قزلباش رسید و سمت مرشدکامل (۱) یافت و از سال ۹۰۶ تا ۹۳۰ یعنی مدت ۲۴ سال در رأس حکومتی که خود تشکیل داد بر قسمت پهناوری از فلات ایران سلطنت کرد و سرانجام در سن ۳۸ سالگی چشم از جهان فرو بست .

تا جائیکه نگارنده اطلاع دارد نخستین سکه صفویه که بدست ما رسیده متعلق به همین سلطان است که نقش يك روی آن چنین است :

السلطان العادل الكامل الهادی الوالی ابوالمظفر شاه اسمعیل بهادرخان خلد بعون اله ملکه و سلطانه .

و بر روی دیگر آن شهادتین در میان و نام امامان شیعه دور آن نوشته شده است . در بعضی از سکه ها محل ضرب سکه (مثلا مشهد و غیره) نیز در مستطیلی که وسط القاب شاه قرار دارد نقش شده است . و در بعضی از سکه ها نام شاه اسمعیل در میان مستطیل و القاب او برگردان نقش شده است .

بر روی سکه ای از شاه اسمعیل قسمتی از ذکر معروف « ناد علی مظهر - العجائب » نقش شده است . این سکه هنوز بنظر نگارنده نرسیده است ولی دیگران از آن نامبرده اند . (۲)

۱- مرشد کامل لقب شاهان صفوی بوده است که مقامات سوری را با مقامات معنوی در هم آمیخته بوده اند . ر . ک به زندگی شاه عباس جلد اول تألیف نصرالله فلسفی چاپ کیهان ۱۳۴۴

۲- ر . ک . به آلبوم سکه زاینودی بورگومال
بقیه پاورقی صفحه قبل

ترجمه اسمعیل دولتشاهی، مجموعه ایران شناسی شماره ۲۰ ، سازمان ترجمه و نشر کتاب و همچنین به کتاب شیخ صفی و تبارش نوشته احمد کسروی چاپ دوم ۱۳۴۲ .

سکه دیگری از شاه اسمعیل نیز وجود دارد که روی آن کلمات: «السلطان العادل شاه اسمعیل بهادرخان الصفوی خلد ملکه» و بر پشت آن شهادتین و بعضی اوقات نام دوازده امام نقش است.

از شاه اسمعیل سکه های زیادی باوزان و اشکال و ضربهای مختلف باقی مانده است (۱) که از جمله میتوان ضربهای زیر را ذکر کرد:

زابل، شیراز، قزوین، هرات، یزد، کندامان (؟)، ابرقو، ایبورد، اردبیل، استرآباد، آمل، اردو، اسفراین، اصفهان، ایروان، تبریز، تربت، شوشتر، تون، تیماجان (؟)، دامغان، دارون، دماوند، دوجانگ (؟) ساری، سبزوار، سرخس، سلطانیه، کارچیان (؟)، کاشان، گنجه، لاهیجان، لشت نشا، مرو، مشهد، نخجوان، نسا، نیشابور، نیروز، ساوه، خایزان (؟) (۲)

تاریخ سکه های شاه اسمعیل از ۹۱۶ تا ۹۳۳ میباشد.

ب - همانطور که میدانیم پس از شاه اسمعیل، طهماسب اول باسلطنت رسید و مدت ۵۲ سال بر قلمرو پهنآوری که از پدر بارث برده بود حکومت کرد. بر روی سکه های شاه طهماسب نیز از همان القاب شاه اسمعیل استفاده شده است و تنها بجای شاه اسمعیل نام شاه طهماسب نقش گردیده است. در بعضی از سکه ها نام شاه طهماسب در میان مستطیلی در وسط سکه و القابی شبیه بالقاب یاد شده سکه های شاه اسمعیل در گرد آن نقش شده است. ولی بر روی بیشتر سکه ها تیکه اکنون از شاه طهماسب در دست میباشد فقط نام شاه طهماسب بچشم میخورد و بر پشت آن

۱- سکه های طلا از زمان شاه اسمعیل اول بوزن ۲۴۴/ . مقال در دست است .

ر . ک . به زندگی شاه عباس کبیر نوشته نصرالله فلسفی جلد چهارم ص ۲۵۹ تا

تا ۲۶۱ .

H.L. Rabino Di Borgamale , Album of coins -۲
Medals' & Seals of the Shahs of Iran 1500-1948,
Oxford, University Press ,1951.

نیز شهادتین نقش شده است . از این نوع سکه‌های طهماسبی چه طلا و چه نقره زیاد بدست ما رسیده است . از جمله در سال ۱۳۴۶ هنگام تعمیر گنبد حضرت امام رضا علیه‌السلام مقادیری از سکه های طلای شاه طهماسب پیدا شده که اکنون در موزه آستان قدس رضوی موجود است .

همانطور که گفته شد نقش پشت سکه های شاه طهماسب شهادتین و گاهی هم همراه با نام دوازده امام است . از شاه طهماسب ضربهای زیر بدست آمده است : تبریز ، مشهد ، هرات ، شماخی (۱) بروجرود ، ابرقو ، استرآباد ، اسفراین ، تربت ، تون ، جعفرآباد ، سبزوار ، شوشتر ، قزوین ، لاهیجان ، نیشابور . نیمروز ، یزد .

در بعضی از کتب از جمله آلبوم سکه روینو سابق الذکر از یکتووع مهرشاه طهماسب یاد شده است که حاوی کلمات زیر میباشد :

بند شاه ولایت طهماسب مهر مسوده دیوان اعلیٰ (۲)
نقش این «مهر با حذف مهر مسوده دیوان اعلیٰ» ، همانطور که بعداً ذکر خواهد شد ، از دوره شاه عباس اول بجای نقش روی بیشتر سکه‌های صفوی رایج گردید .

بند شاه ولایت عباس

بند شاه ولایت صفی

بند شاه ولایت سلیمان

بند شاه ولایت حسین

بند شاه ولایت اسمعیل

ج - بعد از شاه طهماسب نوبت به شاه اسمعیل دوم رسیده است که سکه او بسیار نادر است و در دو مورد هم که نگارنده بدان دسترسی پیدا کرده است نقش روی آن غیرخواناست و تنها ضرب آن که همان ضرب فومن و قندهار و سال ضرب

۱- از بلاد شروان است .

۲- رجوع شود به کتاب آلبوم سکه روینو مذکور در پاورقی صفحه قبل

که ۹۸۵ است، خوانا می باشد . سکه‌ای با نقش :

ز مشرق تا بمغرب گر امام است علی و آل او ما را تمام است

رابه شاه اسمعیل دوم نسبت داده اند که هنوز بنظر نگارنده نرسیده است و بطور یقین این نخستین بار بوده است که شعر فارسی بر روی سکه نقش شده است . (۱) این موضوعی است که از این به بعد در هر دوره تا زمان فتحعلیشاه مورد تقلید قرار گرفته است .

د - از چهارمین حکمران صفوی یعنی سلطان محمد خدا بنده پسر شاه طهماسب برادر شاه اسمعیل دوم (۲) و پدر شاه عباس کبیر که ظاهراً از ۹۸۵ تا ۹۹۶ در ایران حکومت کرده سکه‌هایی بدست رسیده که القاب آن ناخوانا ولی اسم آن کاملاً مشخص است . در پشت سکه شهادتین ، گاهی همراه با نام ۱۲ امام و گاهی بدون آن ، نقش شده است . از آن جمله است ضربهای زیر :

اردو ، اصفهان ، تبریز ، قزوین ، کاشان ، گنجه ، مشهد ، یزد ، اردبیل ، ساری
شماخی و لاهیجان .

ه - شاه عباس کبیر که از ۹۹۶ تا ۱۰۳۸ بر ایران سلطنت کرده است ، همانطور که گفته شد اولین بار جمله بنده شاه ولایت را با اضافه نام عباس بر روی سکه های خود نقش کرد . پشت سکه ها شهادتین و گاهی توأم با نام دوازده امام باشکال و خط های مختلف منقوش است . ضربهای زیر از سکه های شاه عباس در دسترس است :

اصفهان ، غزنه ، دزفول ، دوراک (؟) ، شوشتر ، قزوین ، مشهد ، کاشان ،

۱- شاه اسمعیل دوم مایل بود مذهب ایران را تغییر دهد و تسنن را جایگزین تشیع سازد ، ولی چون ارکان دولت که در مذهب تشیع متعصب بودند از موضوع خیر شدند او از اینکار منصرف شد و بنام خود سکه زد و شعر فوق را بر آن نقش کرد . زندگانی شاه عباس جلد اول ، ص ۲۸ ، تألیف نصرالله فلسفی ، ۱۳۴۴ .

۲- شاه اسمعیل دوم فقط ۱۸ ماه بر ایران سلطنت کرد .

تبریز ، حویزه ، مازندران ، بغداد .

ضرب حویزه بیشتر عبارت «علی ولی الله» را دارد و گاهی هم نام سلطان وقت یعنی شاه عباس در کناره آن نقش شده است .

پول نقره ای که شاه عباس ضرب کرد بنام عباسی (چهارشاهی) معروف بود که از قرار معلوم تا آخر پادشاهی دودمانش واحد پول بوده است و هنوز هم در زبان عامه رایج است . برای مثال :

یک عباسی ، دو عباسی ، سه عباسی ، چهار عباسی ، شش عباسی ، هفت عباسی ، هشت عباسی و نه عباسی . ارزش هر عباسی دو محمدی و هر محمدی عبارت از ۲ شاهی بوده است . (۱) از محمدی هم هنوز در زبان عامه اثری برجاست : سه محمدی - هفت محمدی - و نه محمدی . بدین طریق ملاحظه میشود که در حال حاضر هم عباسی معادل همان چهار شاهی و محمدی معادل ۲ شاهی است .

برای اینکه کار محاسبه آسانتر شود هر ۵۰ عباسی را که عبارت از ده هزار دینار بود (هر شاهی معادل ۵۰ دینار) با واژه مغولی تومان که بمعنی ده هزار میباشد مشخص میکردند بی آنکه در آن دوره واحد پولی بعنوان تومان ضرب شده باشد . بنابر این کلمه تومانی که امروزه بعنوان واحد پول بکار میبریم ، همین کلمه مغولی است که مشتمل بر ده قسمت هزاری بوده است و کامه دوزاری (یا دو هزاری معادل دو قران) هنوز در نزد عامه رایج است . بدین ترتیب ملاحظه میشود که هر هزار دینار معادل بیست شاهی یا ۵ عباسی بوده است و هر شاهی معادل ۵۰ دینار یا ده غاز بیگی پول مسین بود . باین حساب هر غاز بیگی ۵ دینار بوده است و دو غاز بیگی یعنی ۱۰ دینار را ینگه میگفته اند . در اینجا باید افزود که هر نوع سکه مسی را پول مینامیده اند و چهل سکه مسین غاز بیگی یک عباسی را تشکیل میداده است .

۱- ماخوذ از نام سلطان محمد خدا بنده پدر شاه عباس که محمدی را رایج ساخت .

بطور کلی هر شهر پول مسین جداگانه‌ای داشته است که هر سال تجدید ضرب میشده و نقش روی آن تغییر می‌یافته است. معمولاً ضرب سکه‌ها در آغاز سال شمسی یا اول نوروز بوده و سکه‌های ضرب شده یکسال در دست مردم رواج داشته و در سال دیگر آنرا عوض می‌کرده‌اند. نشان نقش سکه‌های مسین صورتهائی از حیوانات مختلف مانند گوزن یا بز یا ماهی یا مار و از این قبیل بوده است.

آدام اولئاریوس در سفرنامه خود مینویسد که هر عباسی برابر ثلث يك اكو پول طلای رایج فرانسه در زمان شاه صفی جانشین شاه عباس بوده است و يك تومان را برابر با ۱۵ اكو دانسته است. (۱)

وزن و نوع سکه‌های طلا در زمان شاه عباس دقیقاً معلوم نیست. سکه‌های طلائی از سلطان محمد خدا بنده پدر شاه عباس بدست رسیده که وزن آن يك مثقال یعنی معادل $4/64$ گرم میباشد. سکه طلای شاه عباس بزرگ بوزن $1/67$ مثقال نیز در دست است. (۲)

ولی وزن عباسی نقره شاه عباس يك مثقال بوده است. بنابراین ملاحظه خواهد شد که يك مثقال نقره در زمان صفویه ارزشش چهار شاهی بوده است و از زمان ناصرالدین‌شاه که برای نخستین بار پول ضربی رایج گشت ارزش ۲۰ شاهی را پیدا کرده است، زیرا نخستین قرانی ضربی ناصری حدود يك مثقال وزن دارد. همانطور که سکه‌های طلای فتح‌المشاهی هم که واحد پول طلا بوده و ارزش در همین حدود بوده است.

در زمان شاه عباس کبیر مسئول ضرب‌ابخانه شاهی معیر الممالک لقب داشت وزیر دست او کسانی بنام ضرابی باشی، حکاکان و ضرابان، قرص‌کوبان، آهنگران،

1. Olearius, Adam: Ausfuehrliche Beschreibung, der Kundbaren

Reyes nach Muscow & Persien USW. Schlesswing 1663

۲- زندگانی شاه عباس کبیر تألیف نصرالله فلسفی، چاپ تهران، جلد چهارم،

چرخ‌کشان و سفیدگران و غیره کار میکردند. (۱)

برای ضرب سکه نخست فلز مذاب را از دیگهای مخصوص در قالبهای بلند میریختند تا بصورت شمش درآید. سپس شمشها را با مقراض خاص بقطعات متساوی میریدند و بضرب چکش گرد میساختند. سپس با شستن و جوشانیدن سفید میکردند و سکه میزدند. برای سکه زدن قطعه فلز را در منگنه‌ای چوبی قرار میدادند و مهری نقش دار را روی آن مینهادند و با چکش محکم بر آن میکوبیدند (۲)

از سال ۱۰۰۰ هجری که پایتخت صفویان از قزوین باصفهان منتقل شد نقش پشت سکه‌های صفوی بصورت ضرب‌دارالخلافة اصفهان نیز رواج یافت و اکنون سکه‌هایی از صفویه در دست است که هم ضرب‌دارالخلافة قزوین دارد و هم ضرب‌دارالخلافة اصفهان، و از زمان قاجار که تهران بصورت پایتخت در آمد سکه‌های ضرب‌دارالخلافة تهران نیز بر این دودارالخلافة اضافه شده است. (۳)

از شاه عباس بزرگ سکه دیگری هم با نقش «کلب استان علی عباس» بجا

۱- همان کتاب ۲۵۹-۲۶۱

۲- در اینجا باید بلافاصله افزود که سکه‌های ایرانی تا دوران اول سلطنت ناصر الدین شاه یعنی تا پیش از افتتاح شدن ضرابخانه سلطنتی بنام سکه‌های چکشی معروف است و در سال ۱۲۷۹ هجری برابر ۱۸۶۳ میلادی بامر شاه بتقلید کشورهای اروپائی در ایران نیز ضرابخانه بوجود آمد و مسکوکات ضربی رواج یافت و سیستم جدید پولی براساس هر قران نقره بوزن ۱۱ گرم و هرشاهی مس بوزن ۱۰ گرم برقرار و پولهای جدید ضرب گردید. بنا بر این از دوره سلطنت این پادشاه هر دو نوع سکه هم ضربی و هم چکشی بحد و قور در دسترس است، چه مسکوکات طلا و چه مسکوکات نقره، باشکال و اوزان و نقوش مختلف.

۳- باید گفت که از زمان صفویه بی‌مدت هر يك از شهرستانهای ایران دارای لقبی بودند. برای مثال دارالعلم شیراز، دارالمرز رشت، دارالمؤمنین کاشان، دارالسماده قم، دارالامان کرمانشاهان، دارالعباد یزد، مشهد مقدس و لقب پایتخت دارالخلافة بوده است.

مانده است که پس از او هم شاه سلطان حسین با همین عبارت یعنی « کلب آستان علی حسین» سکه زد . « کلب آستان علی» لقبی بود که شاه عباس بخود داده بود و تاریخ نویسان نیز بیشتر اوقات او را به همین لقب یاد کرده اند . (۱)

و - شاه عباس فرزند ارشدش صفی میرزا را که در واقع سمت ولایتعهدی داشت کشت و چون سایر فرزندان خود را هم یا کور کرده بود و یا کشته بود از این جهت بعد از مرگش نوه او یعنی سام میرزا فرزند صفی میرزا که از همان طفولیت مورد مهر و محبت پدر بزرگ خود واقع شده بود بحکومت ایران رسید و خود را صفی نامید و از سال ۱۰۳۸ تا ۱۰۵۲ سلطنت او دوام یافت .

از شاه صفی دو نوع سکه بدست نگارنده رسیده است :

اول - سکه‌ای با نقش «بنده شاه ولایت صفی» بر روی سکه و شهادتین بر پشت سکه.

دوم - سکه‌ای با نقش «هست از جان غلام شاه صفی» و پشت آن شهادتین. از این سکه‌ها ضربهای اصفهان ، ایروان ، بغداد ، تبریز ، گنجه ، حویزه ، در دست است .

ز - از شاه عباس ثانی که از ۱۰۵۶ تا ۱۰۸۱ بر ایران سلطنت میکرده است نیز سکه‌های متعددی باشکال و اوزان و خطوط مختلف برجای مانده است . نقش سکه شاه عباس ثانی شعر زیر است : *تالعات فرنگی*

بگیتی سکه صاحبقرانی زرد از توفیق حق عباس ثانی

و شهادتین گاهی همراه با اسم ۱۲ امام نقش پشت سکه را تشکیل میدهد . از شاه عباس ثانی سکه‌های ضرب اردبیل ، اصفهان ، تبریز ، قلیس ، شماخی ، گنجه بدست رسیده است.

۱- از جمله میتوان به تذکره الملوك تالیف نویسنده‌ای مجهول درباب تشکیلات و

سازمانهای دولتی صفوی چاپ محمددبیرسیاقی (تهران، ۱۳۳۲) رجوع کرد . همچنین کتاب

فوق الذکر زندگانی شاه عباس کبیر تالیف فلسفی .

ح - هنگامی که شاه عباس ثانی در ۲۳ سالگی درگذشت پسرش صفی که ۱۸ ساله بود بر جای او نشست و بهمین نام سکه زد. نقش این سکه چنین بود:

بگیتی از پس عباس ثانی صفی زد سکه صاحبقرانی
سکه‌های بانام شاه صفی ثانی بسیار نادر است و نقش آنهایی هم که بدست ما رسیده درست خوانا نیست.

صفی در ابتدای جلوس بتخت سلطنت بیمار بود و برای او و مملکت وقایع شومی اتفاق افتاد. از اینرو پس از بهبودی یافتن مجدداً تاجگذاری کرد و خود را سلیمان لقب داد و بنام شاه سلیمان مشهور گشت و تا ۱۱۰۴ بر ایران حکومت کرد.

سکه‌های شاه صفی ثانی بالقب شاه سلیمان با نقش‌های زیر بدست آمده است:

۱- بنده شاه ولایت سلیمان : باشکال ، اوزان و خطوط مختلف ، پشت سکه

شهادتین .

۲- نقش نوع دوم سکه شاه سلیمان کاملاً خوانا نیست بجز کلمات زیر:

«گشت صاحب سکه سلیمان جهان» که البته شعر بوده و مصرع دوم آن خوانا نیست.

از سکه‌های با نقش «بنده شاه ولایت سلیمان» ضرب‌های زیر بدست آمده است :

اصفهان ، قزوین ، اردبیل ، تبریز ، رشت ، ایروان ، تفلیس ، نخجوان ، حویزه .

ط - از شاه سلطان حسین که در واقع میتوان از او بعنوان آخرین پادشاه صفوی

نامبرد، سکه‌های متعدد بدست ما رسیده است که ضرب سالهای ۱۱۱۰ تا ۱۱۳۵ را

دارد . نقش این سکه ها عبارتند از :

۱- «بنده شاه ولایت حسین» : باشکال و اوزان و خطوط مختلف . پشت

سکه شهادتین و گاهی توام با نام دوازده امام .

۲- «کلب آستان علی حسین» بدو شکل و ۲ خط. پشت سکه شهادتین.

۳- سکه هائی با شعر زیر :

گشت صاحب سکه از توفیق رب المشرقین

کلب درگاه امیرالمومنین سلطان حسین

مصرع دوم بصورت زیر نیز دیده شده است : « در جهان کلب امیرالمومنین
سلطانحسین »

۴- سکه‌هایی با شعر زیر :

زد ز توفیق حق سکه زر شاه سلطانحسین دین پرور

شاه سلطانحسین برای نخستین بار سکه‌های مستطیلی شکل ضرب کرده
است .

از سلطانحسین ضربهای زیر بجا مانده است :

اصفهان ، قزوین ، مشهد ، نخجوان ، تبریز ، ایروان ، تفلیس ، رشت ،
شیراز .

ی - طهماسب ثانی از ۱۱۳۶ تا ۱۱۴۴ بر قسمتی از قلمرو پدران خود سلطنت

کرد . از او سکه‌هایی با نقش های زیر بجا مانده است :

اول - بگیتی سکه صاحبقرانی زد از توفیق حق طهماسب ثانی

شکل و اندازه این سکه ها مختلف است . پشت سکه شهادتین گاهی با نام
۱۲ امام نقش شده است .

دوم - از خراسان سکه بر زر شد بتوفیق خدا

نصرت و امداد شاه دین علی موسی الرضا

بشکل و اندازه های مختلف . از این سکه ها ضربهای زیر بجا مانده است :

قزوین ، مازندران ، مشهد ، نخجوان ؛ و تهران که شاید برای اولین بار نام تهران
بر روی سکه ها منقوش است .

ک - از عباس سوم که مدت یکسال یعنی از ۱۱۴۵ تا ۱۱۴۶ بر قسمتی از قلمرو

وسیع صفویه حکومت کرده است دو نوع سکه بجا مانده است :

۱- «سکه بر زر زد ز توفیق الهی در جهان»

«ظل حق عباس ثالث ثانی صاحبقران» . (۱) پشت سکه شهادتین گاهی با نام

۱۲ امام.

۲- سکه هائی با نقش سکه شاه طهماسب ثانی یعنی با این شعر:

از خراسان سکه بر زر شد بتوفیق خدا

نصرت و امداد شاه دین علی موسی الرضا

که باید از روی تاریخ آن معلوم کرد که متعلق بطهماسب ثانی است یا متعلق

بشاه عباس سوم است . نقش پشت این سکه نیز شهادتین است .

ل - سلیمان ثانی شخصی بوده است بنام میرسید محمد که در پنجم صفر

سال ۱۱۶۳ باین نام در مشهد بر تخت سلطنت نشست و بنام خود سکه زد :

زد از لطف حق سکه کامرانی شه عدل گستر سلیمان ثانی

و پشت سکه شهادتین و نام ۱۲ امام . تاریخ ضرب آن مشهد ۱۱۶۳ است .

ن - آخرین فردی که بنام صفویان رسماً در ایران شاه بود و در کتب تاریخ

بنام شاه اسمعیل سوم معرفی شده است شخصی بوده است بنام میرزا ابوتراب پسر

میرزا سید مرتضی پسرزاده میرزا علی و نبیره سید حسین الحسینی المرعشی که از

سن ۸ سالگی تا سال ۱۱۸۷ بیسرو صدا شاه ایران بود در حالیکه در همین ایام

سلاطین مقتدری مثل نادر و اعقاب او و با کریمخان زند رسماً بر این آب و خاک

سلطنت میکرده اند .

همانطور که گفتیم نسب اسمعیل سوم از طرف پدر به میرقوام الدین مرعشی

«معروف به میربزرگ» موسس دودمان مرعشیه مازندران و از جانب مادر

بشاه سلطانحسین میرسیده ، بعبارت دیگر مادر او نوابه دخترشاه سلطانحسین بوده

است . (۲)

۱- این سجع را نادر از روی سکه های شاه عباس ثالث حذف کرد و بجای آن نوشت :

سکه بر زر کرد نام سلطنت را در جهان نادر ایران زمین و خسرو گیتی ستان

۲- کریمخان زند بقلم عبدالحسین نوائی از انتشارات ابن سینا.

شاه اسمعیل سوم هر روز خود را بدامان کسی میانداخته است بطوریکه گفته اند هر وقت کسی کریمخان زند را شاه خطاب میکرد او میگفت « شاه ابو تراب نمک بحرام است که هر روز خود را بدامان کسی میاندازد » و اشاره او به پناهنده شدن اسمعیل سوم به علیمردان خان ، محمد خان و خود کریمخان بوده است .

نقش سکه این شاه بی تاج و تخت که بدستور کریمخان مدتها در آباده فارس بصرمی برد و اوقات خود را بیشتر صرف ساختن چاقو میکرد ، (۱) « بنده شاه ولایت اسمعیل » بود . نقش پشت این سکه شهادتین گاهی توأم با نام ۱۲ امام بوده است . ضربهای قزوین ، اصفهان ، رشت و مازندران این سکه بدست رسیده است .

در خاتمه برای اینکه روشن شود از چه وقت واحد پول ایران به قران تبدیل شد باید افزود که در زمان فتحعلیشاه قاجار و در سال سی ام سلطنت وی دو نوع سکه رایج شد یکی بنام کشورستانی و دیگر بنام صاحبقرانی با نقوش زیر .

« سکه خسرو کشورستان فتحعلی شه » و

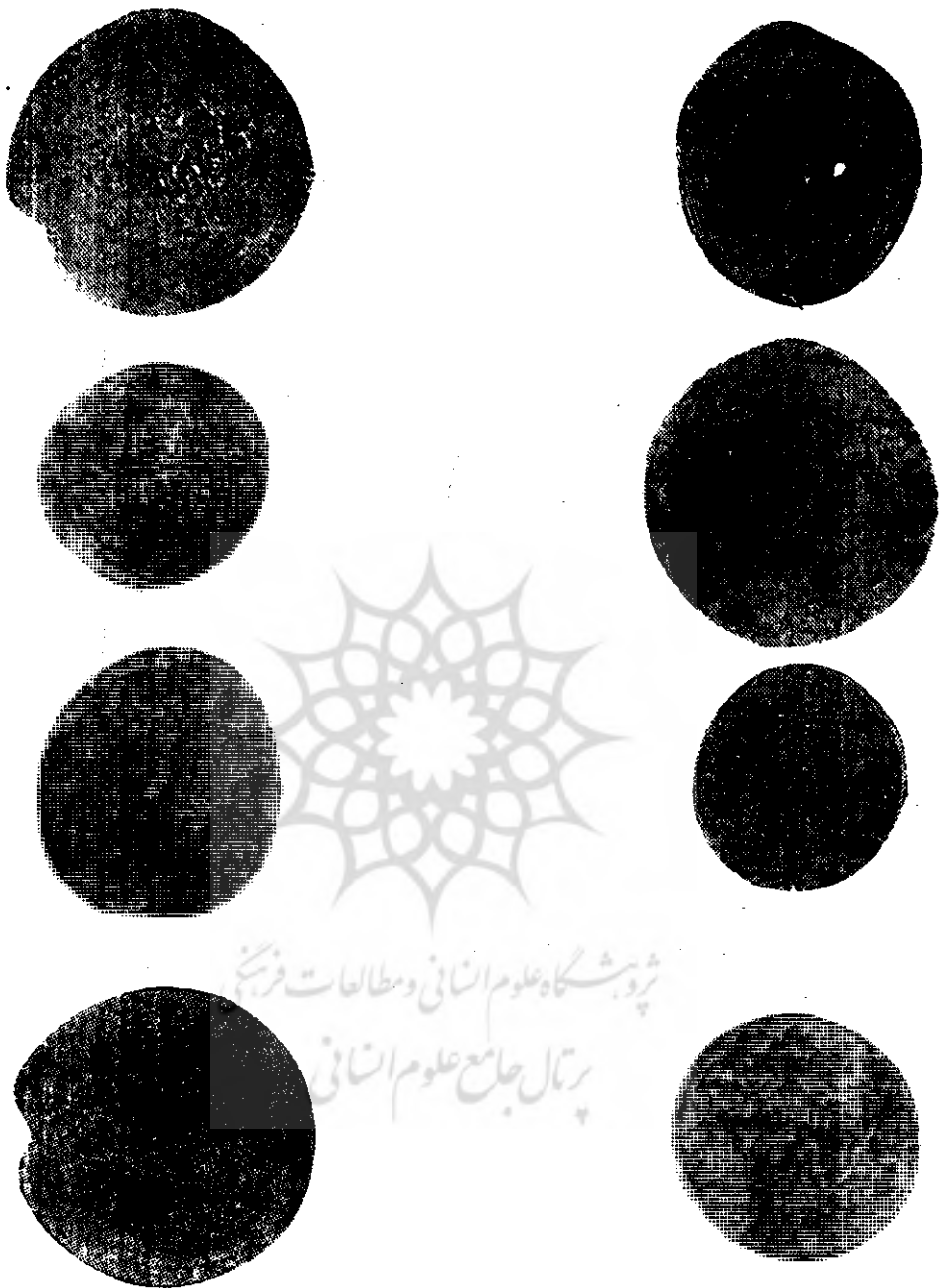
« سکه خسرو صاحبقران فتحعلی شه »

از آن تاریخ کلمه قران بمعنای $\frac{1}{10}$ تومان صورت خلاصه شده سکه صاحبقرانی است که به میمنت و مبارکی یکقرن (سی سال) سلطنت فتحعلیشاه رواج یافته بود . قران معادل با ۲۰ شاهی و هر شاهی نیز برابر ۵۰ دینار بود .

کلمه ریال هم که اکنون واحد پول ماست ظاهراً از کلمه رئال اسپانیائی بمعنی Royal گرفته شده است که همانطور که میدانیم عبارت از ۲۰ شاهی است و جایگزین کلمه قران شده است . ولی پیش از این ریال معادل ۲۵ شاهی بود و ۲ ریال دو قران و ده شاهی یعنی $\frac{1}{4}$ تومان بوده است . (۲)

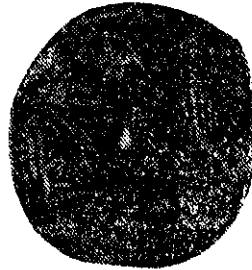
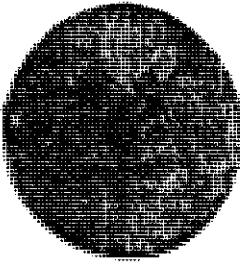
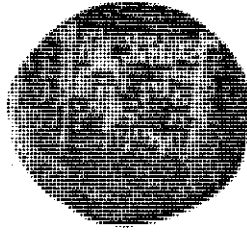
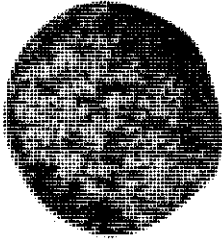
۱- کریمخان زند بقلم عبدالحسین نوائی

۲- همان کتاب

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

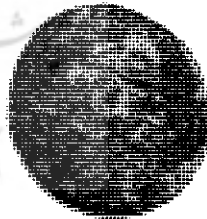
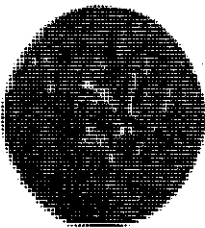
نقش دو روی سکه های شاه اسمعیل صفوی

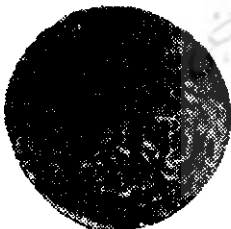
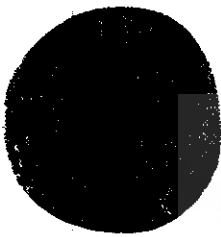
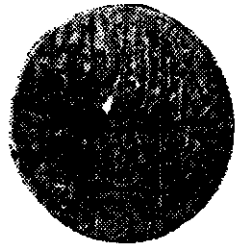
نقش دو روی سکه های طهماسب اول

شکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

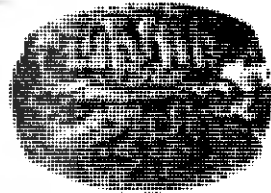
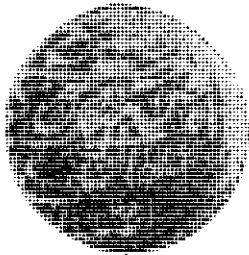
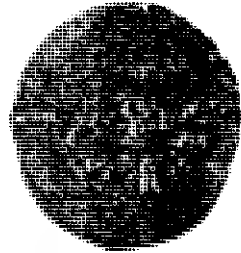
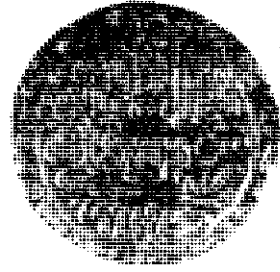

نقش دو روی سکه محمد خدا بنده پدر شاه عباس اول

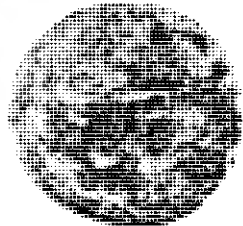
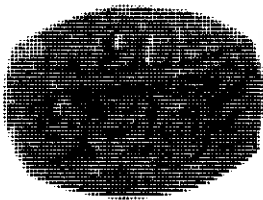

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

نقش دو روی سکه های شاه عباس کبیر

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

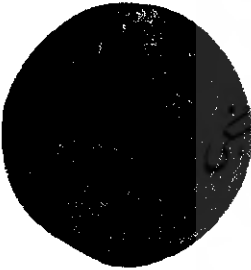
نقش دو روی سکه های شاه سلطانحسین

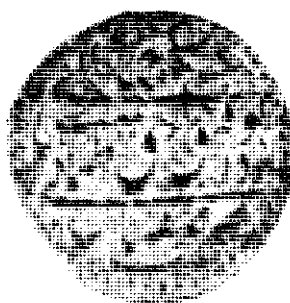
نقش دو روی سکه های شاه صفی

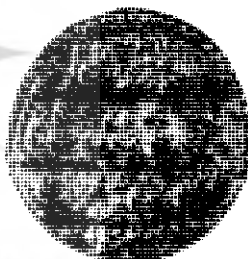
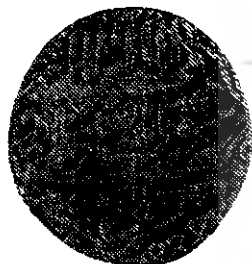
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

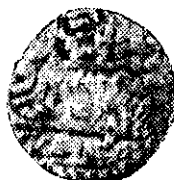
نقش دوروی سکه شاه عباس ثانی

نقش دو روی سکه طهماسب ثانی

نقش دوروی سکه های شاه عباس ثالث

نقش دوروی سکه شاه اسماعیل سوم